

На прикладі проведеного нами дослідження видно, як запропонований алгоритм розробки стратегії ризик-менеджменту дозволить перевести проблему, яка розглядається, в практичний ракурс і використовувати в роботі українських інжинірингових фірм.

Список використаних джерел

1. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 13-14, № 15-16, № 17. – Ст. 112. – (Редакція від 08.11.2014 р.).
2. Бланк И. А. Финансовый менеджмент : учебный курс / И. А. Бланк. – К. : Ника-Центр, 1999. – 528 с.
3. Геєць В. М. Довгострокові умови та фактори розвитку економіки України / В. М. Геєць // Економіка України. – 1999. – № 3. – С. 16-30.
4. Лисенко Я. О. Сучасний стан світового ринку інжинірингових послуг / Я. О. Лисенко, О. О. Квактун // Економічний простір. – 2013. – № 74. – С. 24-32.
5. Траченко Л.А. Інжинірингові послуги як об'єкт товарознавства: експертне оцінювання якості : монографія / Л.А. Траченко. – Одеса : Атлант, 2014. – 212 с.
6. Ситник О. Б. Досвід інжинірингової діяльності в сучасному економічному просторі / О. Б. Ситник. // Економіка та управління підприємствами машинобудівної галузі: проблеми теорії та практики. – 2013. – № 3. – С. 104-116.
7. Безручко О. О. Особливості та основні проблеми розвитку інжинірингових послуг в Україні / О. О. Безручко // Економічні науки. – 2013. – № 6. – С. 99-105.
8. Про схвалення Концепції реформування державної політики в інноваційній сфері : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 10.09.2012 р. № 691-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/691-2012-p>.
9. Інжиніринг [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://works.doklad.ru/view/t9Q2ZmdLD6U.html>.
10. Черепня Г. М. Аналітико-інструментальні основи забезпечення ефективного управління ризиками підприємств / Г. М. Черепня // Бізнес Інформ. – 2015. – №3. – С. 270-275.
11. Скакальський Ю. С. Стратегічне планування ризиків на основі збалансованої системи показників (BSC) / Ю. С. Скакальський // Бізнес Інформ. – 2015. – №8. – С. 277-281.

О. А. Рядно
академік АЕН України,

Л. В. Рибальченко
канд. екон. наук,
м. Дніпро

АНТИІНФЛЯЦІЙНА ПОЛІТИКА ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Постановка проблеми. Стан безпеки країни залежить від багатьох чинників, до яких належать фактори міжнародного фінансового ринку, стан грошово-кредитної системи країни, збалансованість державного бюджету, дефіцит бюджету, державний борг країни, бюджетна, податкова та інфляційна політика тощо. Тому зменшення рівня інфляції, зростання рівня життя населення та зміцнення фінансової безпеки держави є актуальним і важливим питанням сьогодення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема механізму та системи забезпечення фінансової безпеки держави є предметом багатьох досліджень та висвітлюється в наукових працях як вітчизняних, так і зарубіжних вчених: Д.А. Артеменко, О.Ф. Балацького, О.І. Барановського [1], З.С. Варналій [2], П.А. Герасимова, А.О. Епіфанова, М.М. Ермошенка, С.М. Ілляшенко, В.П. Москаленко, С.Я. Салиги, О.Й. Шевцової, Ф. Фрідмана та ін. У роботах цих авторів висвітлюються окремі питання стосовно фінансової політики держави, грошово-кредитної політики, інфляційних процесів та управління ними, проблеми фінансової безпеки країни, її оцінки та застосування економічних методів у фінансах [6]. У роботі [5] розглянуто сучасний стан та виявлено основні чинники, що суттєво впливають на розвиток України.

Метою роботи є оцінка впливу інфляційних процесів на соціально-економічний розвиток країни та забезпечення фінансової безпеки держави, а також визначення шляхів підвищення рівня антиінфляційного регулювання в Україні.

Виклад основного матеріалу. Антиінфляційна політика являє собою сукупність інструментів державного регулювання, спрямованих на зниження інфляції. Мета антиінфляційної політики полягає в тому, щоб зробити інфляцію керованою, а її рівень – досить помірним. Для цього використовується широкий набір грошово-кредитних, бюджетних, податкових методів, заходи в області політики доходів, а також різні програми стабілізації, включаючи проведення радикальних грошових реформ.

Розглядаючи соціальний аспект фінансової безпеки, варто враховувати і додаткові фактори, що періодично можуть виникати у країні (заборгованість із заробітної плати, пенсій, стипендій, інших соціальних виплат) і обумовлюють соціальну напруженість у суспільстві.

З рис. 1 видно, що у 2015 р. індекси споживчих цін [3, 7] на основні групи товарів та послуг були найбільшими за досліджуваний період. Так, індекс цін на хліб та хлібопродукти зріс з 98,9% (2005 р.) до 160,6% (2015 р.).

На рис. 2 наведено індекси споживчих цін на основні групи послуг у 2005-2015 рр. Значно зросли ціни у 2015 р. на житло (215,8%), охорону здоров'я (137,6%) та залізничний пасажирський транспорт (118,7%).

Необхідно зазначити, що зростання цін на товари та послуги суттєво впливає на добробут населення країни.

Індекс інфляції в Україні з 2008 (122,3%) по 2012 р. (99,8%) зменшився на 22,5%, що позитивно вплинуло на економіку країни, але у 2015 р. суттєво зріс до 143,3% [3].

В 2008 р. найбільшими темпами зростали ціни на продукти харчування (135,7%) та транспорт (124,5%),

в 2009 р. – на охорону здоров'я (131,5%), алкогольні напої та тютюнові вироби (136,0%), житло та енергоносії (125,5%), а також транспорт (120,7%), в 2010 р. – на продукти харчування (110,9%), алкогольні напої та тютюнові вироби (125,6%) житло та енергоносії (109,4%) та транспорт (109,6%), в 2011 р. – на житло та енергоносії (117,1%), алкогольні напої та тютюнові вироби (116,0%) та транспорт (117,6%), в 2015 р. значне зростання – на транспорт (120,4%), продукти харчування (141,5%), житло (203,0%), охорону здоров'я (129,1%) та відпочинок і культуру (137,9%) [3, 7].

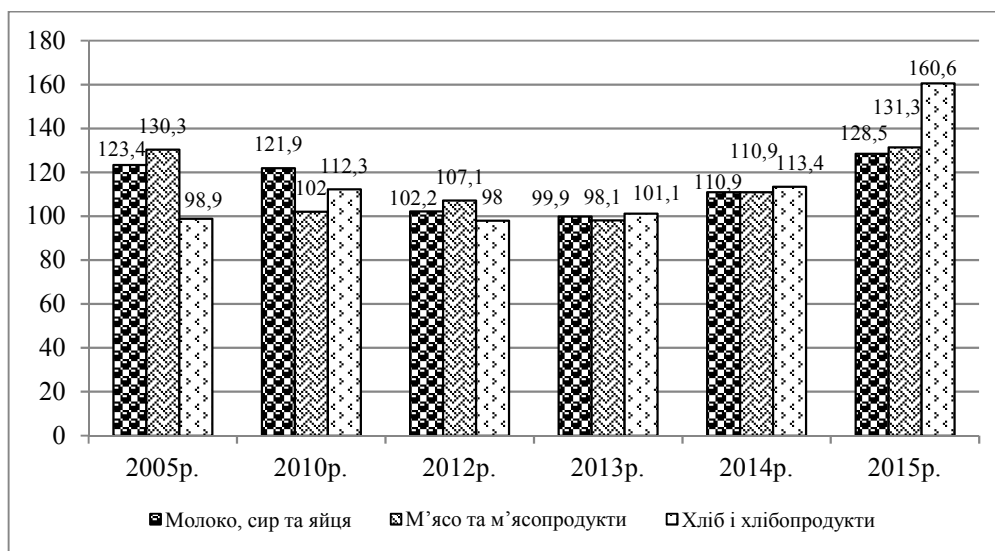

Рис. 1. Індекси споживчих цін на основні групи товарів у 2005-2015 рр.*

* Побудовано авторами за даними [3, 7].

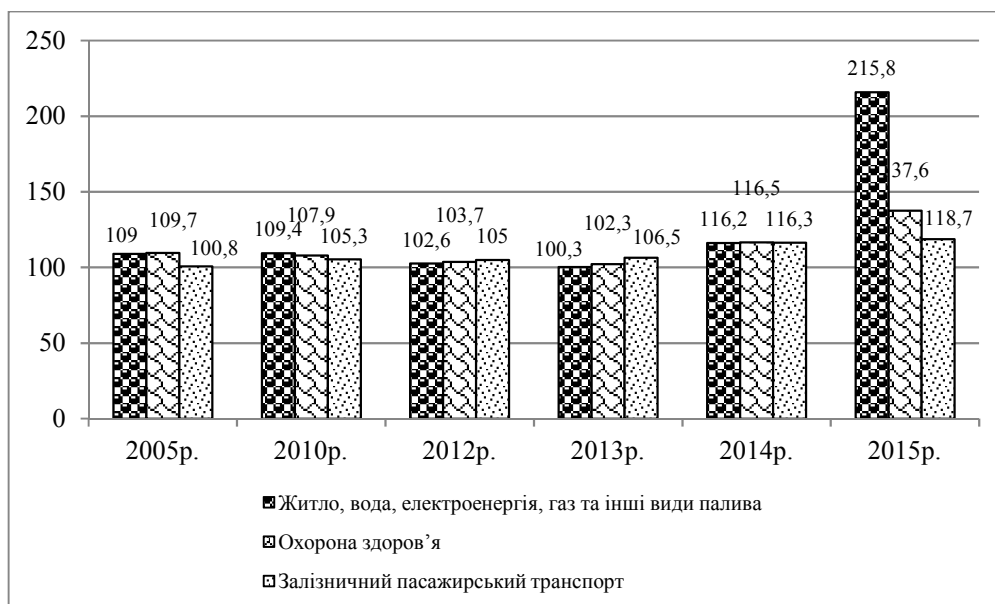

Рис. 2. Індекси споживчих цін на основні групи послуг у 2005-2015 рр.*

* Побудовано авторами за даними [3, 7].

Від темпів економічного зростання залежать економічна міць держави, життєвий рівень населення, виконання соціальних програм, успіх у конкурентному

суперництві на світовому ринку. Тому економічне зростання, а саме зростання ВВП, є головним змістом економічного розвитку і одним з його найважливіших

складових. Динаміка ВВП України у 2008-2015 рр. показана на рис. 3.

Аналіз векторів порогових значень ВВП, де за нижній поріг приймається значення приросту номінального ВВП в 2%; нижнє та верхнє оптимальне – 5 та 8% приросту реального ВВП; за верхній поріг – 13% [4] показав, що в Україні у 2010, 2011 та 2015 рр. відбувається значне перевищення верхнього порогового значення, що було викликано високими темпами інфляції в країні.

Для стабілізації економіки необхідно застосовувати методи антиінфляційної політики. Суттєвим ін-

дикатором для оцінки стану грошово-кредитної сфери є і рівень доларизації грошового обігу, адже високе значення цього показника свідчатиме про залежність економіки держави від коливань курсу іноземної валюти, зокрема долара США. Рівень інфляції є також визначальним показником щодо рівня забезпечення внутрішньої стабільності країни. Інфляція проявляється у зростанні цін, що викликає знецінення коштів суб'єктів господарювання та населення. Динаміка темпів інфляції та грошової маси за період 2008-2015 рр. зображена на рис. 4.

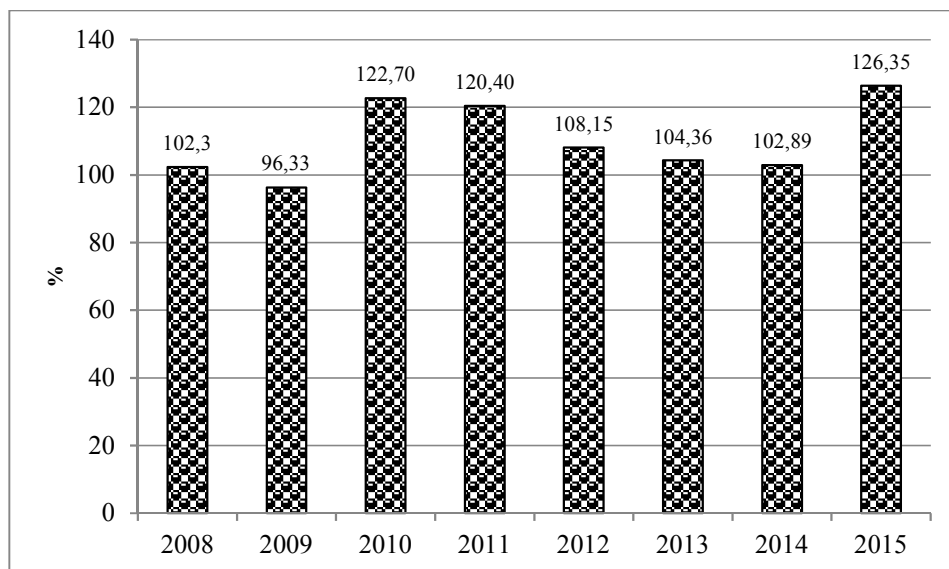

Рис. 3. Динаміка ВВП України 2008 - 2015 рр. (у % до відповідного періоду попереднього року)*

* Побудовано авторами за даними [3, 8].

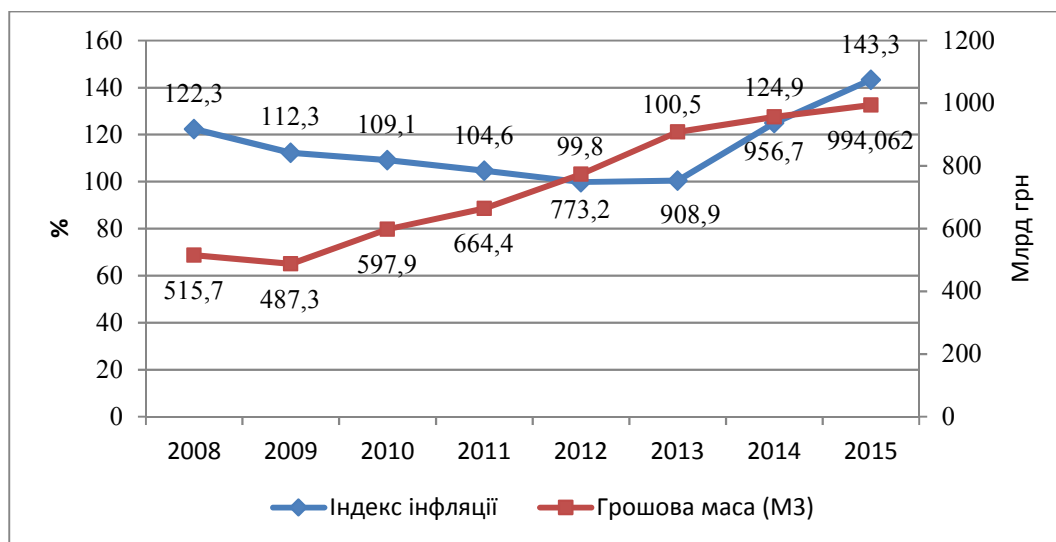

Рис. 4. Динаміка зміни індексу інфляції та грошової маси в Україні протягом 2008-2015 рр.*

* Побудовано авторами за даними [3, 8].

Кожній країні притаманний свій оптимальний рівень інфляції, який залежить від стану соціально-економічного розвитку: чим вище стан розвитку, тим менший рівень інфляції, та навпаки. Вважаючи, що відтворювальні процеси в економіці настають при

темпах економічного зростання вище 6%, автори роботи [4] окреслили оптимальні значення інфляції, при яких спостерігаються найбільш позитивні темпи приросту реального ВВП в Україні: 4-10%. За порогові значення: 2-12%:

- нижній поріг – 12;
- нижнє оптимальне – 10;
- верхнє оптимальне – 4;
- верхній поріг – 2.

З рис. 4 видно, що протягом 2008-2012 рр. рівень інфляції поступово знижувався, а грошова маса зросла на 49,9%. Такому стану посприяла деяка стабілізація фінансової системи та антиінфляційна спрямованість монетарної політики Національного банку України, а з 2012 по 2015 р. грошова маса зросла на 28,6%. Зростання грошової маси в умовах високих темпів інфляції пояснюється розгортанням кризових явищ в економіці країни та високою недовірою населення до гривні, відтоками банківських депозитів та доларизацією економіки. Намагання населення позбавитися гривні спричиняє підвищенню курсу іноземних валют та стимулюванню інфляції.

Аналіз рівня безпеки грошово-кредитного сектору в Україні засвідчив, що на даний час існує безліч недоліків у проведенні монетарної політики, а саме: надмірна питома вага готівки в грошовому обігу; зменшення обсягів довгострокового кредитування; високий рівень доларизації тощо.

Потреба у регулюванні інфляції обумовлена викликами глобалізації, які вимагають підвищення міжнародної конкурентоспроможності України. Виникнення антиінфляційного регулювання пов'язане з одного боку з явищем інфляції, а з іншого – із нездатністю державної політики забезпечити економічну та соціальну стабільність в країні іншими методами.

Дослідження багатьох вітчизняних науковців щодо оцінювання рівня економічної безпеки України стали основою для розробки, аналізу, узагальнення підходів, удосконалення методології, інноваційних складників індикаторів інтегрального оцінювання рівня економічної безпеки держави, застосування широкого спектру пропонованих методів обґрунтування порогових значень, усунення існуючих недоліків попередніх досліджень та методик, які представлено в роботі [4]. Запропонована методологія дає можливість порівнювати в одному масштабі динаміку інтегрального індексу з інтегральними пороговими значеннями, тобто коректно ідентифікувати стан економічної безпеки.

Економічна безпека держави є інтегральною характеристикою стану економічної системи, оскільки остання включає ряд підсистем – найважливіших, взаємопов'язаних структурних складових безпеки, що відображають функціонування окремих сфер економіки: *макроекономічну, інвестиційну, інноваційну, фінансову, соціальну, зовнішньоекономічну, енергетичну, продовольчу, демографічну*.

За результатами дослідження [4] показників складових безпеки за 2000-2014 рр., отримано вагові коефіцієнти кожного складника економічної безпеки, які дорівнюють коефіцієнтам еластичності і дають уявлення про процентне відхилення інтегрального індексу в разі зміни на 1% окремого складника або індикатора, тому визначають пріоритети впливу на економічну безпеку держави (рис. 5).

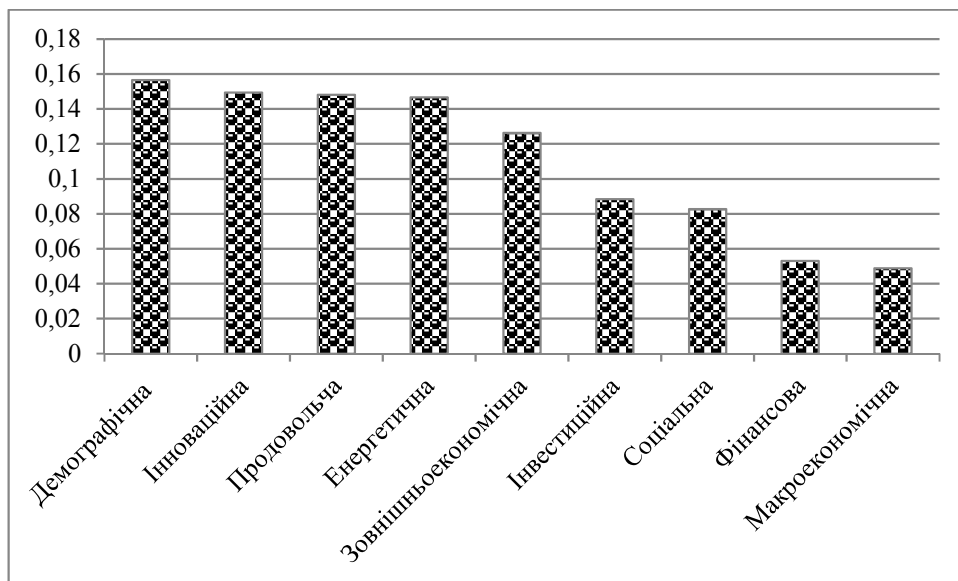

Рис. 5. Вагові коефіцієнти складників інтегрального індексу економічної безпеки України у 2000-2014 рр.

* Побудовано авторами за даними [4].

На рис. 6 наведено динаміку інтегрального індексу рівня економічної безпеки України порівняно з нижнім пороговим значенням.

За результатами розрахунків [4], рівень економічної безпеки України балансує на рівні нижнього порога. Із 9 його складників на кінець 2014 р. 7 знаходяться нижче нижнього порога (макроекономічна, інвестиційна, інноваційна, зовнішньоекономічна, соціальна, демографічна та енергетична). Решта балансують на межі нижнього порога або між нижнім порогом і нижнім оптимальним. Все це свідчить про неефек-

тивність існуючої моделі економічного розвитку та макроекономічної політики в цілому.

За даними Державного комітету статистики України за 2005-2015 рр. авторами досліджена багатфакторна множинна регресійна модель залежності рівня інфляції у (%) від таких основних складових фінансової безпеки, як вартість банківських кредитів (% річних) – x_1 , рівень тіньової економіки (% до ВВП) – x_2 , рівень доларизації, частка іноземної валюти у грошовій масі (%) – x_3 та обсяг зовнішнього боргу (% до ВВП) – x_4 .

Розраховано парні коефіцієнти кореляції (табл. 1) та досліджено модель на мультиколінеарність.

Таблиця 1

Парні коефіцієнти кореляції моделі

$$R = \begin{pmatrix} & y & x_1 & x_2 & x_3 & x_4 \\ y & 1 & 0.762 & 0.789 & 0.719 & 0.265 \\ x_1 & 0.762 & 1 & 0.739 & 0.825 & -0.167 \\ x_2 & 0.789 & 0.739 & 1 & 0.867 & -0.234 \\ x_3 & 0.719 & 0.825 & 0.867 & 1 & -0.22 \\ x_4 & 0.265 & -0.167 & -0.234 & -0.22 & 1 \end{pmatrix}$$

Виявлено, що фактор x_4 не має суттєвого впливу на показник y , у порівнянні з іншими факторами, тому його не враховували для подальшого дослідження. Між факторами x_1 та x_3 існує мультиколінеарність, тому фактор x_3 було виключено з моделі, а з факторами, що залишились, побудована двохфакторна модель:

$$y = 37,95 + 2,09x_1 + 1,13x_2.$$

Розраховано визначник $\Delta_{2 \times 2} = 0,453$, величина якого вказує на низьку залежність між факторами. Для впевненості щодо відсутності мультиколінеарності між

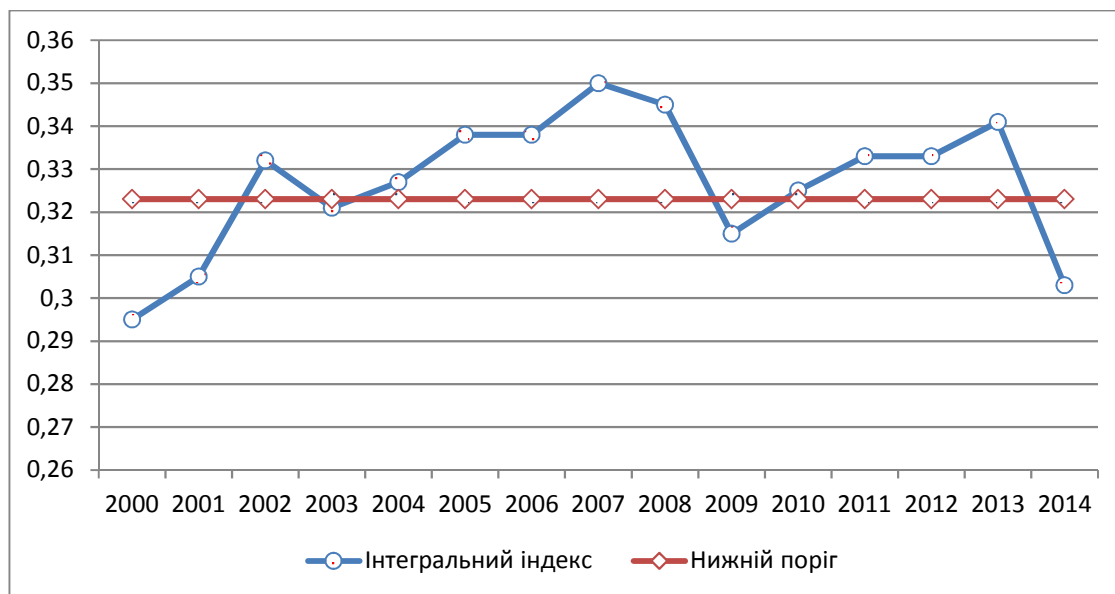

Рис. 6. Динаміка рівня економічної безпеки України порівняно з нижнім пороговим значенням

* Побудовано авторами за даними [4].

факторами, що залишилися, застосовано метод Фаррара-Глобера і для факторів розраховано значення χ^2 - хі-квадрат:

$$\chi^2 = -[n-1-(2m+5)/6]\ln(\det[R]) = 6,73$$

та знайдено табличне значення $\chi_{табл}^2(8;0,05) = 15,5$.

Оскільки $\chi^2 < \chi_{табл}^2$, то у векторі факторів відсутня мультиколінеарність.

Досліджено якість побудованої моделі і виявлено, що коефіцієнт множинної кореляції дорівнює $R=0.833$ і показує досить високий зв'язок між показником і факторами. Значення коефіцієнту детермінації $R^2=0.693$ показує, що на 69,3% пояснюється залежність рівня інфляції y від вартості банківських кредитів x_1 та рівня тіньової економіки x_2 . Модель є адекватною за критерієм Фішера. Середньоквадратична помилка регресії становить: $s = 7.15\%$. Розраховано середні коефіцієнти еластичності $K_{ex1}=0,3$ та $K_{ex2}=0,36$, які показують, що при зростанні вартості банківських кредитів x_1 на 1%, рівень інфляції y зростає на 0,3%, а при зростанні рівня тіньової економіки x_2 на 1%, рівень інфляції y зростає на 0,36%, тобто рівень тіньової економіки x_2 більше впливає на рівень інфляції y , ніж вартість банківських кредитів x_1 .

Відзначимо, що рівень інфляції є одним із основних макроекономічних показників, який характеризує економічний розвиток країни. Як бачимо, рі-

вень інфляції додатно залежить від вартості банківських кредитів та рівня тіньової економіки. Оскільки в державі протягом 2005-2015 рр. спостерігалась тенденція щодо зростання рівня тінізації економіки України та висока вартість банківських кредитів, то ці фактори виступають одними з основних показників загрози фінансової безпеки України.

Висновки

Проведене дослідження показало, що фінансова безпека держави є важливою складовою національної безпеки, яка протягом багатьох років знаходиться на дуже низькому рівні завдяки впливу низки дестабілізуючих факторів, що призводять її до такого стану, а саме: високий рівень тіньової економіки, недовіра населення до банківської системи, низький рівень інвестиційної, макроекономічної, інноваційної, демографічної, зовнішньоекономічної, соціальної та енергетичної безпеки. Тому для зміцнення фінансової безпеки України необхідно вживати стратегічні заходи на державному рівні, які мають бути спрямовані на стабілізацію економіки країни, у тому числі і шляхом вдосконалення законодавчої бази.

Список використаних джерел

1. Барановський О.І. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізми забезпечення) /

О.І.Барановський // Київ. нац. торг.-екон. ун-т. – К.: КНТЕУ, 2004.–760 с.

2. Варналій З.С. Економічна безпека України: проблеми та пріоритети зміцнення: монографія / З.С. Варналій, Д.Д. Буркальцева, О.С. Саєнко. – К.: Знання України, 2011. – 299 с.

3. Державна служба статистики України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

4. Прогнозування індикаторів, порогових значень та рівня економічної безпеки України у середньостроковій перспективі; аналіт. доп. / Ю.М. Харзашвілі, Є.В. Дронь. – К.: НІСД, 2014. – 117 с.

5. Рибальченко Л.В. Розвиток зовнішньоекономічної діяльності України / О.А. Рядно, Л.В. Рибальченко // Вісник ДДФА. – 2015. – №1(33). – С. 222-228.

6. Рядно О.А. Математичні моделі у фінансах : навч. посіб. / О.А. Рядно, Л.В. Рибальченко, О.В. Піскунова та ін. – Дніпропетровськ: Дніпропетровська державна фінансова академія, 2011. – 188 с.

7. Статистичний щорічник України за 2014 рік // Державна служба статистики України. – К., 2015. – 586 с.

8. Фінансовий портал Міністерства фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу:<http://index.minfin.com.ua/index/gdp/>.

Л. С. Ситник
д-р екон. наук

Донецький національний університет імені Василя Стуса, м. Вінниця

АНТИКРИЗОВА СТРАТЕГІЯ АГРАРНОЇ СФЕРИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ЄВРОАТЛАНТИЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Одним із аспектів глобалізації світової економіки є формування міждержавної стратегії торгівлі сільськогосподарською продукцією. Україні в умовах євроатлантичної інтеграції важливо забезпечити національні пріоритети у розвитку аграрного сектора, зокрема, досягнення продовольчої безпеки, і гідне представлення на світовому ринку аграрної продукції шляхом підвищення ефективності її виробництва, поліпшення якості з урахуванням світових стандартів, подолання кризових явищ в аграрному підприємстві.

Розробка антикризової стратегії аграрного сектора економіки має ґрунтуватися на системно-ресурсному збалансованому підході, який започатковано Б. Данилишином, А. Лисецьким, П. Саблуком. Питання ефективності розвитку аграрної сфери в Україні, використання земельних ресурсів, соціально-демографічних проблем українського села досліджували вчені-економісти М.І. Долішній, І.Г. Костирко, В.П. Рябоконь, О.О. Коломієць, М.Ф. Кропивко, О.В. Собкевич [1, 2]. Але динамічна зміна зовнішнього і внутрішнього середовища потребує додаткових досліджень.

Мета статті – виявити сучасний стан аграрного сектора економіки України за традиційними показниками землезабезпеченості по регіонах, формування трудового потенціалу сільських територій, технічного забезпечення, проблеми підвищення ефективності використання його ресурсного потенціалу і принципи розробки антикризової стратегії.

Основний матеріал дослідження. Базовою складовою продуктивних сил аграрної сфери є селянство, яке створює продукцію, що служить матеріальною основою існування людського життя і всього суспільства. Згідно із статистичними даними (табл. 1) у сільській місцевості на початок 2016 р. проживало 13,17 млн осіб, або 30,8% всього населення (у 1990 р. – 32,7%), яке досить рівномірно розосереджене на території при певних проявах обласних особливостей. Абсолютна бі-

льшість областей за винятком Донецької, Дніпровської, Луганської, Харківської, Запорізької має частку сільського населення вище 30%.

В середньому на одного сільського мешканця припадає 2,76 га сільськогосподарських угідь. Максимальне перевищення значення цього показника спостерігається у Запорізькій (5,3 га) і Луганській областях (5,8 га). За кількістю працюючих сільське господарство (разом із лісовим та рибним господарствами) займає перше місце, поділяючи його з промисловістю. В останні роки тут стабільно зайнято більше 2,8 млн осіб, що складає 17,5% всього зайнятого населення (в 1990 р. – 32,7%). Значення цього показника у 1,5 і більше разів вище, ніж в інших галузях національної економіки. Тобто за формальними критеріями аграрна сфера має значний потенціал трудових ресурсів.

Проте така оцінка не враховує негативні тенденції, що склалися в агросфері за останні роки. Серед них можна визначити скорочення абсолютної чисельності сільського населення приблизно на 0,2% щорічно [3, с. 10].

Демографічні втрати населення України за 1990–2015 рр. становили 9,1 млн осіб, у тому числі кількість міського населення зменшилася на 15% або на 5,3 млн осіб, сільського населення на 22,3% або на 3,8 млн осіб.

Якщо у 1979-1990 рр. основною складовою зменшення чисельності населення у сільській місцевості було від'ємне сальдо міграції, яке у 9 разів перевищувало природне скорочення населення, то з 1991 р. основним чинником зменшення чисельності населення села стало його природне вибуття.

За оцінками Інституту демографії та соціальних досліджень НАН України, втрати населення у сільській місцевості до 2025 р. можуть бути у межах 1,7–2 млн осіб у зв'язку з вичерпанням потенціалу демографічного відтворення [5]. Але тільки за період з 2012 по 2015 р. втрати склали 1 млн осіб.

Стало знижується народжуваність та зростає рівень смертності (табл. 2).